

El cas “patètic” de Granados-Mestre

Enric Granados

Per Mònica Pagès i Santacana

L'edició i l'enregistrament d'aquest *Concert per a piano en Do menor* subtitulat “Patètic” que Melani Mestre ha presentat com a concert inèdit d'Enric Granados, perquè ha estat capaç de recompondre la partitura manuscrita incompleta del “1er concierto para piano y orquesta” i afegir-hi dos moviments més amb obres independents d'aquest autor, planteja moltes qüestions que caldria revisar.

La Llei de la propietat intel·lectual (refosa pel Reial decret legislatiu 1/1996, de 12 d'abril) diu en l'article 129, sobre obres inèdites en domini públic i obres no protegides, com és el cas d'aquest manuscrit, que “1. Tota persona que divulgui lícitament una obra inèdita que estigui en domini públic tindrà sobre ella els mateixos drets d'explotació que si corresponguessin al seu autor. 2. De la mateixa manera, els editors d'obres no protegides per les disposicions del Llibre I de la present Llei, gaudiran del dret exclusiu d'autoritzar la reproducció, distribució i comunicació pública de les esmentades edicions sempre que puguin ser individualitzades per la seva composició tipogràfica, presentació i altres característiques editorials.” I afegeix en l'article 130: “Els drets reconeguts en l'apartat 1 de l'article anterior duraran vint-i-cinc anys, computats des del dia 1 de gener de l'any següent al de la publicació.”

Per a la Llei, “inèdit” vol dir que no s'hagi reproduït i distribuït suficientment. Inèdit no és mai sinònim de “desconegut”. Un manuscrit inèdit que estigui catalogat en un fons d'accés públic, com és aquest cas, no es pot qualificar de “descobriment”, no es tracta de cap document que no se'n sabés en absolut l'existència fins que algú l'hagi trobat. Quan la Llei utilitza el terme “lícitament” vol dir que es fa de manera honrada, però evidentment aquest terme es pot justificar de moltes maneres. Però, ¿fins a quin punt algú es pot apoderar d'un esborrany, d'una obra que estava encara en procés de creació, que no estava acabada ni donada com a definitiva per l'autor, i fer-ne una versió de la qual es puguin treure uns drets, que evidentment mai no seran per a l'autor ni per als seus hereus, perquè segons la Llei, ja han

prescrit? L'obra està signada per l'autor del manuscrit, però, ¿com ha quedat registrada en la propietat intel·lectual després de fer-ne aquestes modificacions? La Llei de la propietat intel·lectual, article 14, sobre dret moral a la integritat d'una obra protegida, ho especifica en els termes següents: *"Respecte de les obres inacabades protegides. En general, és l'autor qui decideix quan una obra està acabada. La finalització d'una obra inacabada per algú que no en sigui l'autor, sense el seu consentiment, suposa una alteració que vulnera el dret moral a la integritat de l'obra."* (http://noticias.juridicas.com/base_datos/Admin/rdleg1-1996.l1t2.html#a6).

L'oficina del Registre de la propietat intel·lectual confirma que *"Les obres que estan en domini públic ja no tenen reserva de drets o monopoli d'algú, qualsevol persona les pot usar i utilitzar, fins i tot modificar, només dient qui és l'autor/s."* Però alhora s'especifica que *"una altra cosa és que d'una obra de domini públic es faci una transformació original (personalitzada) i es generi una altra obra que sí generi drets de propietat intel·lectual per al seu autor"*. ¿Tant se val que el mateix Nigel Simeone, autor del text que apareix al disc d'Hyperion amb aquest *Concert* assegurí que *"els musicòlegs mai estarien d'acord amb la viabilitat de completar una obra que existeix només en un estat fragmentari, i sobre el qual no hi ha cap esborrany de continuïtat que indiqui les intencions que podia tenir Granados per al moviment sencer"*? (http://www.hyperion-records.co.uk/dc.asp?dc=D_CDA67918). ¿Tant se val que el musicòleg nord-americà Walter Clark, en el seu llibre publicat per Oxford University Press el 2006, *Enrique Granados, the poet of the piano*, faci constar al final del catàleg de la seva obra aquesta partitura manuscrita del primer moviment d'un concert per a piano entre la llista d'obres que qualifica com a fragments? Un fragment escrit primer a llapis i resseguit en bona part a tinta pel mateix Granados que va signar i dedicar a Camille Saint-Saëns i que, per això, ens podria indicar que potser el devia començar a escriure durant els anys a París, entre el 1888 i el 1889, quan el va conèixer personalment, i tenint com a model els concerts d'aquest compositor francès que Granados va interpretar diverses vegades al nostre país. Aquesta partitura manuscrita consta de dos plecs: el primer és un esborrany de la part de piano amb molts espais en blanc i no té un final conclòs i el segon, que porta el mateix títol en francès (*1er concert pour piano et orchestre*) i la mateixa dedicatòria a Saint-Saëns, conté parts de piano i parts d'orquestra, disperses en quinze fulls, també amb algunes planes en blanc, i sense cap final. Convido tots els interessats a fer-ne la consulta a la Biblioteca de Catalunya (topogràfic BC M-Gra-30/1 i M-Gra-30/2) i a comprovar que aquesta partitura manuscrita només assenyala la intenció de compondre un concert, en la qual hi ha deixat esbossos de temes i d'idees musicals que estan molt lluny de poder-se refer o concloure per donar-ne una obra completa per ser editada o enregistrada.

Veient la partitura manuscrita, sorprèn molt que una editorial centenària com Boileau, que va editar tota l'obra completa per a piano de Granados amb l'assessorament de persones que l'han estudiada des de fa molts anys i amb la revisió de la mateixa Alícia de Larrocha, hagi donat per acceptable aquesta obra i no hagi fet cas d'aquest dret moral inclòs en la Llei.

Una altra qüestió que planteja aquest cas és la següent: ¿els centres documentals que conserven, cataloguen i difonen els seus fons, poden evitar que algú s'atribueixi la descoberta d'un manuscrit ja catalogat i que en faci una edició lliure amb totes les conseqüències? Més aviat és una situació en la qual malauradament es troben tot sovint... L'únic antídoto a aquesta apropiació indeguda seria digitalitzar tots els fons documentals i tenir-los consultables a la xarxa, i així es posaria a l'abast de tothom l'obra original, sigui quin sigui el seu estat, com han fet altres institucions a Europa, com per exemple el Rijksmuseum d'Amsterdam seguint els criteris de domini públic de la Unió Europea, que incentiva que el coneixement del patrimoni cultural pugui arribar a tothom i pugui ser utilitzat de moltes maneres, sempre amb un respecte al dret moral de l'autor i a la integritat de l'obra. Però una biblioteca del nostre país, amb uns mitjans limitats i generalment precaris, ¿com pot impedir que una persona que faci una consulta i demani la reproducció d'un document dels seus fons no s'atribueixi públicament el fals descobriment d'una obra i

se la pugui apropiari emparant-se en aquest article 129 i en la situació de desprotecció pel que fa als drets d'autor setanta anys després de la seva mort? D'altra banda, no hem d'oblidar que aquestes biblioteques i centres documentals preserven i difonen un llegat que ha estat donat, en molts casos, pels seus hereus amb el supòsit que se'n respectarà, per sobre de tot, l'obra i la integritat.

No obstant això, si no s'ha produït una denúncia per un cas semblant i no s'ha fet sentència, qualsevol crítica a l'ús d'explotació d'un manuscrit incomplet acaba sent una simple opinió. A Espanya no hi ha hagut mai cap sentència fins ara que hagi defensat el dret moral d'una obra manuscrita inèdita (ho repeteixo, no pas desconeguda) i de domini públic de la qual s'hagin tornat a protegir els drets en forma d'edició en benefici d'una altra persona. Un benefici que tant l'editorial com qui faci el registre de l'obra editada pot obtenir durant vint-i-cinc anys. Però, ¿com es pot registrar una obra que té una sola autoria però que s'ha manipulat fins a tal punt que ja no té res a veure amb l'original?

En comptes de continuar fent aquesta lletania sobre la necessitat de recuperar el nostre patrimoni musical i de donar-lo a conèixer, què hem de fer a Catalunya perquè les obres dels compositors d'aquí estiguin preservades i es divulguin per a coneixement i enriquiment de les generacions actuals i futures sense que ningú en pugui treure un profit únicament personal, sinó que sempre es pugui fer amb criteris científics compartits per una comunitat d'experts que treballin al servei d'una utilitat pública, sigui científica, acadèmica o divulgativa? Potser això seria possible si els centres documentals fossin els únics a tenir el dret d'edició dels seus manuscrits.

Què s'ha de fer, doncs, en un cas així? Encara que l'autor d'aquest manuscrit es tracti de Granados, encara que formi part del patrimoni cultural de tots, encara que hagi deixat una obra artística de vàlua reconeguda a tot el món, res no impedeix que es pugui manipular la seva autoria amb criteris subjectius molt discutibles i deixar per a la posteritat la falsedat d'una obra que mai no va acabar. D'aquí a cinquanta anys, quan ja no hi siguem, quedarà una edició i un disc, i un cert ressò en mitjans de comunicació de l'època que permetran que els investigadors del futur puguin assegurar que Granados va fer un *Concert de piano* que va descobrir i recuperar Melani Mestre. ¿Podem tolerar que això passi si no és cert?, ¿si Granados no va acabar de compondre cap concert i si no es pot descobrir cap partitura manuscrita que formi part d'un catàleg documental? ¿Granados hauria volgut que el seu *Concert* fos completat amb un segon moviment fet amb l'orquestració de dues de les seves danses i amb l'orquestració d'una obra emblemàtica del seu catàleg com és l'*Allegro de concert*? I, en cas que es decidís reproduir aquesta partitura manuscrita, per què no es respecta el seu estat incomplet original, tal com el seu compositor la va deixar mentre l'escrivia? Per què es falseja amb el retoc de nous compassos creats per una altra persona que s'autoritza a donar-la per acabada?

És clar que la història de la música està farcida d'obres incompletes en vida del seu compositor i que van ser acabades per un altre músic. N'hi ha exemples cèlebres, com el *Requiem* de Mozart acabat per Süssmayer o la *Turandot* de Puccini completada per Alfano, o l'*Atlántida* de Falla que va acabar Ernesto Halffter; fins i tot *Azulejos*, que es va editar fa poc en versió facsímil perquè es veïés clarament on va acabar Albéniz i va començar Granados. Cadascuna té la seva història, àmpliament documentada i objecte de moltes investigacions. Però mai ningú, fins ara, no s'havia atrevit a fer una obra a partir d'una partitura manuscrita incompleta que deixa ben clar que la fase de creació no està prou avançada com per poder-la donar per acabada sense alterar-la substancialment fins a convertir-la en una obra nova feta amb l'afegit d'altres obres seves arranjades. ¿Algú seria capaç d'agafar un manuscrit inacabat de Casals o de Mompou i convertir-lo en un concert per a violoncel o per a piano aprofitant els compassos que van deixar i afegint-hi versions orquestrals del *Canigó* o d'alguna *Cançó i dansa*? Potser val més no donar idees... El fetixisme pels manuscrits, estiguin o no acabats, pot incórrer perillosament en enganys com el del no discerniment entre el que és l'esbós d'una obra del que és el treball definitiu que compta amb el vistiplau de l'autor. En situacions com aquesta, la funció de fundacions o d'institucions creades per vetllar pel llegat

i la memòria d'un músic és imprescindible per defensar-lo de possibles espolis o d'un mal ús i per preservar-ne la integritat en el futur. O almenys són aquestes fundacions les que actuen com a representants del seu llegat i poden assumir la responsabilitat de qualsevol error o mala gestió que se'n faci.

¿Quin pes té, llavors, una Societat General d'Autors, una Societat Catalana de Musicologia o un Centre Robert Gerhard, per impedir que es manipuli un manuscrit que es comercialitzarà com una obra acabada, completada, un cop hagin prescrit els seus drets per algú que no en sigui l'autor? ¿Fins quan serem un país del "campi qui pugui" o del "tot s'hi val" en matèria musical i artística? ¿On està el límit del frau?

Massa preguntes sense resposta per poder justificar el cas insòlit i inadmissible que ha permès la publicació i l'enregistrament d'aquesta invenció que s'ha anomenat *Concert per a piano* d'Enric Granados.